

Am fost printre eliberatorii Orașului Sfânt

Anul acesta, 2024 în 5 iunie (după calendarul evreiesc) se sărbătorește Ziua Eliberării Ierusalimului în 1967. Eu am avut norocul să particip la acest eveniment rar, care s-a petrecut de foarte puține ori în istorie. Prima oară a fost când David a intrat în orașul iebusit, ocupându-l fără luptă în jurul anului 1000 î.e.n. Prin 165 î.e.n. Maccabeii au recucerit orașul de la greci. În 132 e.n. Bar Kohba l-a recucerit pentru o scurtă perioadă de la romani. De atunci steagul Israelului nu a mai fluturat peste Muntele Templului. Voi împărtăși aici câteva dintre amintirile mele din acele zile ale anului 1967.

Eram student în anul întâi la Universitatea din Tel Aviv, o universitate nouă, care pe atunci era și arăta cu mult mai mică ca acum. Eu studiam lingvistică ebraică și limbi semitice, inclusiv lingvistică arabă și islam. Pe vremea aceea anul întâi la limba ebraică era foarte solicitant. El era de fapt un an pregătitor, examenul de admitere având loc la sfârșitul lui și nu înainte de începerea studiilor, ca la alte facultăți. Se poate că universitatea nu avea încredere în cunoștințele absolvenților de liceu în acest domeniu. Examenul era simplu: se susținea la două materii de bază, iar la ambele trebuia să primești nota 10. Dacă nu, zburai! Și tocmai când eram în plină pregătire pentru aceste examene, pe la începutul lunii mai, imediat după Ziua Independenței, a început o perioadă de tensiune enormă, când egiptenii și sirienii au declarat că vor ataca și cuceri micul Israel. (Atributul era potrivit după cum arăta Israelul pe vremea aceea.) Au închis Canalul Suez, iar consilierii sovietici din cele două țări au părăsit în grabă zona.

Eu mi-am terminat serviciul militar obligatoriu și încă un an ca ofițer, dar am început facultatea abia cu vreo doi ani mai târziu. Între timp am lucrat pentru a-mi finanța o parte din studii. În această perioadă eram rezervist, ca toți tinerii din Israel. Eram încadrat într-un regiment de tancuri, aparținând comandamentului armatei din porțiunea centrală a țării. De competența lor era printre altele să apere orașul Ierusalim în caz de război. Era o misiune foarte problematică, deoarece conform armistițiului din 1949 era interzisă introducerea în oraș a armamentului greu, inclusiv tancuri. Un batalion de tancuri din regimentul nostru era ținut în afara orașului, într-un loc foarte frumos numit Sataf. Din acest batalion, o companie de trei-patru tancuri aștepta chiar în oraș, aflându-se acolo clandestin, printr-un șiretlic de care probabil numai israelienii sunt în stare, așa cum vom vedea în continuare. Tancurile se aflau în cazarma Schneller de pe strada Malchei Israel.

Merită să scriem câteva rânduri despre această clădire-monument, care din păcate nu mai există. Clădirea a fost construită de renumitul misionar luteran german Johann Schneller. Construcția a început în 1855, clădirea fiind destinată inițial să devină un orfelinat. Era una din primele clădiri ridicate în afara zidurilor Orașului Vechi. Acest orfelinat a cunoscut o tristă notorietate, atât datorită încercării misionarilor de a aduce aici armament din Germania pentru a pregăti războiul contra evreilor, cât și pentru că în 1934 corul de copii al orfelinatului a cântat în cinstea zilei de naștere a lui Hitler.

La începutul celui de al Doilea Război Mondial conducerea britanică i-a expulzat pe rezidenții de origine germană din Palestina, (majoritatea au ajuns în Australia) iar fostul orfelinat a fost transformat în cazarmă a armatei britanice. În 1948, când britanicii s-au retras, baza militară a fost cedată armatei israeliene. Din păcate în 2008 complexul a fost demolat. Acolo au fost încartiruite unități de tancuri, unități secrete de informații, iar în ultimii ani și unități de apărare civilă. Acum în locul bazei militare s-a construit un cartier ultra-religios.

Mentținerea tancurilor în centrul orașului, care pe atunci era mult mai mic ca acum, nu era o sarcină deloc simplă. Marea problemă era că tancurile aveau nevoie nu numai de îngrijire exterioară. Din când în când motoarele trebuiau pornite și tancurile, pe cât posibil, mișcate din loc. Când un tanc nu funcționa, trebuia înlocuit fără știrea observatorilor de la ONU. Sistemul era simplu, dar ingenios. Soldații ONU erau invitați la o petrecere cu muzică, băutură și fete. În toiul veseliei se porneau motoarele. Zgomotul era infernal, fiind vorba de tancuri Sherman din al Doilea Război Mondial. Dacă un tanc trebuia schimbat, o remorcă îl ducea la Sataf și alta aducea unul nou. Niciodată nu am fost prinși!

În 5 iunie, când a izbucnit războiul, tancurile de la Schneller au apărut la intrarea în Orașul Vechi în câteva minute, iar cele de la Sataf în mai puțin de o oră. Toată lumea s-a minunat de promptitudinea acestor apariții, chiar și populația civilă. Luptele cele mai grele au fost purtate de infanterie, în special cele din tranșeele de pe Giv'at Hatahmošet (Dealul Muniției) fiind soldate cu numeroase victime. Totuși și din unitatea noastră au căzut câțiva și au fost și răniți. Au fost lupte pentru cucerirea dealurilor din jurul Orașului Vechi, printre ele spitalul Augusta Victoria și muntele Scopus, acolo unde înainte de 1948 se afla Universitatea și spitalul Hadassah. Armata iordaniană a încercat să vină din Ierihon, dar noi am respins-o.

În dimineața de 7 iunie, două zile după începerea războiului, a început cucerirea Orașului Vechi, fiind vizate în primul rând Zidul Plângerii și Muntele Templului. Primul tanc care a intrat în orașul vechi nu a fost din regimentul nostru, ci din alt regiment care a ajuns între timp la Ierusalim. Pe acest tanc se afla comandantul bătăliei pentru Ierusalim, generalul Mota Gur. Tancul a intrat prin Poarta Leilor, acolo unde dușmanul se aștepta cel mai puțin. Apoi au intrat și tancurile regimentului nostru. Cel mai mare pericol l-au constituit lunetiștii iordanieni, aflați peste tot. Imediat după încetarea focului am ajuns la Zidul Plângerii. Platforma din fața lui era foarte îngustă, casele ajungeau până la mai puțin de un metru de zid. Apoi am urcat pe Muntele Templului. În această bătălie crâncenă pentru eliberarea Ierusalimului au căzut 182 de soldați, un sfert din totalul morților din Războiul de Șase Zile.

După cucerirea definitivă a orașului, regimentul nostru a continuat luptele pe teritoriul Iordaniei. Am ajuns până la râul Iordan și am fost încartiruiți în Ierihon, unde s-a stabilit și comandamentul zonei. Eu am fost reținut în serviciul militar până în toamnă, pierzând astfel prima sesiune de examene. A fost o lovitură neplăcută, fiindcă majoritatea colegilor s-au întors la timp pentru examene. În plus, oficialitățile de atunci încă nu erau pregătite pentru situații de urgență și nu aveau soluțiile potrivite pentru studenții care erau obligați să rămână în armată o perioadă mai lungă, sau se aflau într-o altă situație fortuită. Nu a fost deloc ușor, dar în anul doi eram deja asistentul unuia dintre cei mai renumiți profesori de lingvistică ebraică. Astfel am reușit să recuperez totul!

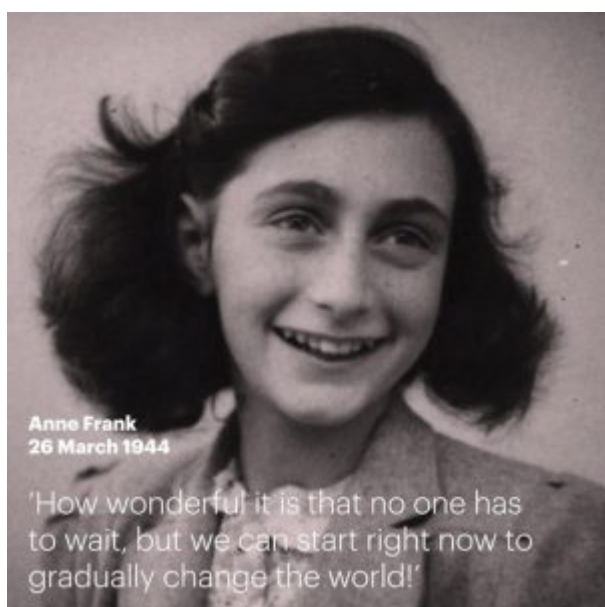
Pentru noi, soldații, războiul arată cu totul diferit de cum îl percep cei care conduc armate de acasă, din fotoliu și rezolvă probleme politice scriind versuri. Pentru noi prima grijă este să rămânem teferi, să îndeplinim ordinele și să reușim în misiunile care ni s-au dat.

Cea mai frumoasă amintire din acest război a fost pentru mine întâmplarea petrecută după cucerirea unei poziții ale armatei iordaniene, părăsită în grabă de soldați, care au lăsat în urmă tot ce aveau. În căsuța cu geamurile larg deschise, populată de lunetiști, nu erau cine știe ce lucruri de valoare, dar lângă o pătură și o pușcă aruncate pe podea am descoperit cu surprindere un obiect așezat cu grijă pe un scaun. Era ultimul lucru pe care m-aș fi așteptat să-l găsesc într-un asemenea loc, pentru mine ceva infinit de valoros: manualul de limba ebraică pentru *olim hadașim* (nou veniți) intitulat *Elef Milim* (O mie de cuvinte), pe care mulți dintre românii ajunși în Israel o țin minte de la *ulpan* (școala de limbă ebraică). Cartea rămăsese deschisă pe scaun. Soldatul căruia i-a aparținut cartea tradusese fiecare cuvânt în arabă, caligrafiindu-l cu un creion. Această carte celebră a fost scrisă de primul profesor de limba ebraică pentru *olim hadașim* din Israel, Aharon Rozen, care era un unchi al meu, originar din Cluj, venit în Israel în 1927. Limba ebraică o învățase la Cluj, la fel ca tatăl meu și toți unchii mei. Mai țin minte și astăzi emoția care l-a cuprins când i-am adus cartea. Era aceeași emoție pe care am simțit-o și eu când am găsit-o pe câmpul de luptă. Pe vremea aceea el locuia în cartierul Beit Hakerem și era profesor la Universitatea din Ierusalim. După părerea mea el figurează între evreii români care au contribuit la construirea statului Israel.

Ca savant și profesor el a fost nu numai autorul acestei premiere bibliografice absolute, ci și un veritabil inovator în domeniul tehnicilor de învățare a limbii ebraice. Timp de 50 de ani cartea sa a fost singurul manual de limba

ebraică de care s-au servit milioane de imigranți și profesorii lor, majoritatea necalificați, pentru a învăța rapid limba ebraică și pentru a se integra cu succes în noua societate.

Anne Frank -dezvăluirea uluitoare a numelui trădătorului familiei Frank 5782

Acum șase ani s-a deschis încă o investigație pentru a descoperi pe trădătorul care a predat naziștilor pe Anne Frank, renumita autoare al cărții „Jurnalul Annei Frank”, care se ascundea într-o suburbie a orașului Amsterdam. În zilele acestea a fost publicat numele surprinzător al trădătorului: este vorba despre un evreu faimos din comunitatea evreilor din oraș, notarul Arnold van den Bergh. Investigațiile recente au stabilit că Anne cu alți 7 evrei se ascundeau într-o anexă a unei magazii pe malurile unui canal din canalele Amsterdamului. Pe data de 4 august 1944, după ce ei s-au ascuns acolo mai mult de doi ani, au fost descoperiți și deportați în diferite lagăre de exterminare. Anne a fost deportată la Bergen Belsen unde a murit la vârsta de 15 ani.

Acum șase ani, la inițiativa câtorva muzee ale holocaustului și instituții de cercetări, a fost alcătuită o echipă de investigații pentru a încerca din nou să elucideze acest mister de trădare. Această echipă a fost formată, spre deosebire de cele anterioare, din investigatori de crime cu unelte moderne de investigare. În fruntea grupei a stat un fost investigator de la FBI, agentul Vincent Pankoke și au luat parte peste 20 de istorici, criminologi și analiști de date. Ei au folosit cele mai moderne aparate și metode de analiză a documentelor găsite până atunci. Săptămâna trecută ei au publicat concluzia investigației: trădătorul care i-a predat pe evreii ascunși în aceea casă era un evreu, extrem de cunoscut între evreii din oraș, un avocat, Arnold van den Bergh.

Echipa a selectat cu ajutorul unor programe de computer pentru investigații de crime grave, zeci de mii de nume, documente și alte date ca să elimine orice dubiu legat de această enigmă de peste 70 de ani. În acest fel, numele suspectilor s-a micșorat la 32, dintre care un nume a ieșit în mod constant în evidență: numele lui Arnold van den Bergh. Acesta era pe vremea aceea membru al Consiliului Evreiesc, Judenrat, din Olanda. Cu toate că acești membrii au colaborat mai mult sau mai puțin cu naziștii, mulți dintre ei au fost deportați în 1943 în diferite lagăre de unde nu s-au mai întors. Membrii echipei de investigații presupun că Arnold van den Bergh, ca să-și salveze familia și să se salveze pe el însuși, a predat naziștilor pe unii evrei printre care și Anne Frank. Este știut că

membrii consiliului cunoșteau multe dintre adresele în care se ascundeau evrei. Într-adevăr, familia van den Bergh nu a fost deportată și a rămas în Amsterdam, iar Arnold și-a continuat activitatea până la moartea lui în 1950.

În mod specific acest nume apare pe un bilețel găsit între miile de nume adunate de Otto Frank, tatăl Annei, singurul supraviețuitor al familiei. El a încercat toată viața să-l identifice fără succes pe trădător. Între numele posibile adunate de el se află și Arnold van den Bergh, însă Otto nu l-a luat în considerație.

Trebuie să menționăm că unii istorici nu sunt de acord cu concluziile clare ale investigației. Ei susțin că echipa de investigații a dat prea multă importanță aceluia bilețel anonim și că analiza comportamentului consiliului evreiesc în timpul războiului, nu a fost exactă. Oricum, toți recunosc că această investigație făcută cu metode și unelte moderne de investigație polițistă și istorică, are o importanță uriașă în înțelegerea unor fapte ascunse ochilor cauzate de politica naziștilor față de evrei.

Toată povestea acestei investigații și rezultatele care reies din ea, au fost adunate într-o carte scrisă de autoarea canadiană Rosemary Sullivan „Trădarea lui Anna Frank” care a fost lansată săptămâna trecută.

[Chiar dacă trădarea a fost efectuată de un evreu, vinovații principali la situația imposibilă la care au fost târâți evreii în toate zonele ocupate de germani, sunt naziștii.](#)

* * *

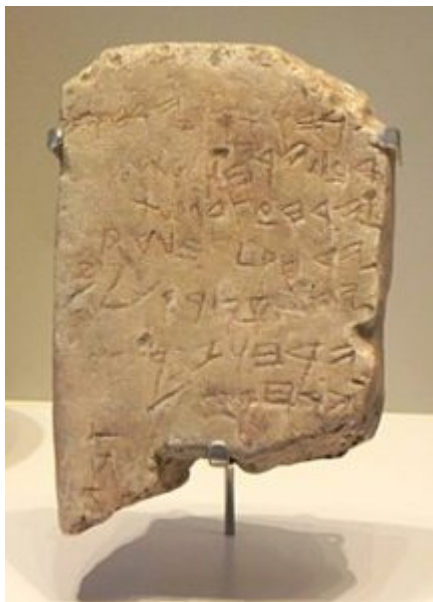
Este uluitor cum 80 de ani după care s-au petrecut aceste evenimente tragice atât de multe enigme rămase nedescifrate,

continuă să fie descoperite. Vreau să amintesc câteva din ultimii ani. Acum trei ani, într-un canal din locul în care era lagărul de concentrare și ghetoul Theresienstadt din Cehia de astăzi, s-a găsit un caiet cu poezii și amintiri al unui grup de tineri din care majoritatea au ajuns la Auschwitz, iar puțini mai trăiesc în Israel. Unele din aceste poezii au fost traduse în ebraică și s-au compus melodii după textele lor.

Săptămâna trecută am văzut un film făcut în anul 1947 de un amiral din armata americană care a investigat ultimele zile din bucherul lui Hitler. El a vorbit cu toți supraviețuitorii, inclusiv aghiotantul lui Hitler și secretara personală al lui. Filmul a dispărut imediat după ce a fost lansat și a fost uitat. În anul 2013, el s-a găsit din întâmplare într-una din universitățile din Germania.

În zilele acestea se transmite la televiziunea israeliană un serial despre ultimii naziști aduși la judecată în Germania. În acest moment sunt doi în Germania. Un bărbat de 101 ani și o femeie de aproape o sută de ani.
[Acuma vă treziți, când acești criminali sunt aduși la tribunal pe targă?](#)

Calendarul din Ghezer

La săpăturile arheologice efectuate în 1908 în centrul Israelului, la mijlocul drumului între Tel Aviv și Ierusalim, puțin înainte de locul numit astăzi Șaar Hagai (Poarta Văii) s-a descoperit o tăbliță de cca 11 x 7 cm. După descifrarea inscripției s-a dovedit că era un calendar. Era cel mai vechi obiect arheologic descoperit până atunci, datând din perioada Primului Templu, în sec. al X-lea î.e.n. Acest loc, Tel (dealul) Ghezer, apare de câteva ori în Vechiul Testament, fiind cunoscut mai ales din cartea lui Ieșua, cap. 15. În arabă locul se numește Tell-al-Jazari. Săpăturile au fost conduse de celebrul arheolog biblic RAS Macalister din Marea Puțin timp după descoperirea ei, tăblița a fost luată de autoritățile otomane. Ea se păstrează la Muzeul de arheologie din Istanbul.

Calendarele biblice

Spre deosebire de calendarul gregorian, care este solar, sau cel musulman, care este lunar, calendarul evreiesc este un calendar combinat lunar-solar. La baza lui stau lunile, de câte 29 sau 30 de zile. Problema este că anul solar are cca 365 de zile, iar anul lunar numai cca 355, astfel încât 12 luni nu acoperă un an solar. Pentru ca lunile să cadă de fiecare dată în același anotimp, calendarul evreiesc recuperează decalajul, adăugând o a 13-a lună odată la doi sau trei ani. Efortul de a menține anotimpurile se bazează pe Deuteronom 16:1, unde evreilor li se poruncește să țină sărbătoarea de Pesah primăvara, atunci când a fost și ieșirea din Egipt. În sistemul din Tora anul începe primăvara, iar lunile sunt desemnate doar prin numere. În sistemul actual, prima lună din Tora corespunde lunii *nisan*.

În cărțile Profetilor apare un al doilea sistem, în care lunile au nume ebraice, dar în rest nu s-a schimbat nimic. Din păcate se mai cunosc doar trei dintre numele de atunci lunilor. Una apare în cartea 1Regi 8:2: „Astfel, toți bărbații lui Israel s-au strâns la regele Solomon pentru sărbătoare în luna *etanim* adică în luna a șaptea”. În zilele noastre această lună este numită *tișrei*, iar sărbătoarea este Sucot. Celelalte două apar în cartea 1Regi 6:37-38: „În al patrulea an, în luna *ziv*, s-a pus temelia casei Domnului; iar în al unsprezecelea an, în luna *bul*, adică în luna a opta, casa a fost terminată”. Luna *ziv* este luna a doua, în zilele noastre cunoscută ca *iyyar*, iar luna *bul* se numește astăzi *heșvan*.

Cel de al treilea sistem, care este folosit până în zilele noastre, a apărut mult mai târziu, în sec. VI-VII î.e.n., fiind importat din Babilon. Două elemente de bază au fost schimbate în acest sistem. Lunile au primit nume de origine babiloniană (*în forma lor gramaticală aramaică), iar începutul anului a fost stabilit nu în prima lună, *nisan*, ci în a luna șaptea, *tișrei*. Schimbarea a avut loc treptat, pe o perioadă de zeci de ani, poate chiar mai mult, precum se vede în multe locuri din Vechiul Testament. Unii regi își numărau anii de domnie după sistemul vechi, începând cu luna *nisan*, alții începeau din luna *tișrei*. Profetul Zaharia, care era printre cei întorși din exilul babilonian, adică mult mai târziu, mai folosește totuși sistemul vechi de numărare a lunilor.

Toate trei sisteme se bazau pe observarea lunii. Existau observatori specializați, care observau apariții lunii noi. Observațiile se făceau de obicei în Siria de astăzi, unde luna se vedea mai era clar, iar rezultatul era anunțat organelor de conducere ale evreilor. Acest sistem a continuat până în anul 359 e.n., când în Babilon a fost stabilit calendarul folosit și astăzi.

Textul calendarului din Ghezer

Calendarul din Ghezer reprezintă un al patrulea sistem, un calendar agricol care a lăsat urme chiar în Tora. Textul este scris în litere canaanite, care erau folosite și în ebraică în perioada Primului Templu. (Literale moderne, numite arameene sau pătrate, au fost aduse în Israel de evreii întorși din exilul babilonian în sec. al VI-lea î.e.n.) Textul calendarului din Ghezer este scris fără spații între cuvinte, doar cu linii verticale care despart diferitele unități. Textul cuprind șapte rânduri. Ca în toate textele antice, lipsesc vocalele și chiar unele semivocale (cum ar fi y sau w). Cam la fel este și textul Vechiului Testament fără diacritice. Textul poate fi înțeles, dar pronunțarea exactă nu este cunoscută.

În text apar doar 8 luni în loc de 12. Cuvântul „lună” este reprezentat prin literele Y-R-H care compun cuvântul biblic și modern *yerah*, adică lună. Interesant că de patru ori apar literele Y-R-H, iar de patru ori li se adaugă litera W, adică Y-R-H-W. Specialiștii consideră că prima formă este cea de singular, iar a doua, cea cu W, este forma gramaticală de dual, care există în toate limbile semitice. Cu alte cuvinte, sunt patru luni simple și patru luni duble – în total 12.

Iată transcripția și traducerea textului, împărțit după unități, nu după rânduri. (Vocalele sunt reconstruite.)

1. *Yarhu as(i)f* – cele două luni ale culesului (roadelor): *tişrei* și *heşvan*
2. *Yarhu zera* – cele două luni ale semănatului: *kislev* și *tevet*
3. *Yarhu lekeş* – cele două luni ale semănatului târziu: *şvat* și *adar*
4. *Yerah eţer pişt(a)* – luna extragerii inului: *nisan*
5. *Yerah kţ(i)r se(o)rim* – luna secerişului orzului: *iyyar*
6. *Yerah kaţ(o)r vehal(e)* – luna sfârşitului secerişului, probabil al grâului (sau poate luna secerişului și a măsurării lui, bazat pe Isaia 40:12): *sivan*
7. *Yarhu zemer* – cele două luni ale culesului (viilor): *tamuz* și *av8*.
8. *Yerah keţ* – luna culesului de vară (de exemplu al smochinelor): *elul*

Deci în paralel cu calendarul biblic exista și un calendar agricol, care probabil era cel mai folosit pe atunci. Interesant că el seamănă mult cu calendarul post-biblic adus de cei întorși din exilul babilonian cu 500 de ani mai târziu, cel puțin în ceea ce privește ordinea lunilor și rațiunea lor.

Acest calendar reflectă nu numai lunile, ci mai ales anotimpurile, așa cum apar ele în zona Israelului. Numele unora dintre luni se regăsesc chiar în Vechiul Testament, ca nume suplimentare ale unor sărbători. Astfel sărbătoarea toamnei, Sucot, se numește și *Hag Ha-Asif*, sărbătoarea culesului, (la fel ca prima lună a calendarului agricol), iar sărbătoarea începutului verii, Şavuot, se numește și *Hag Ha-Kaţir*, sărbătoarea secerişului (la fel ca luna a cincea din calendarul agricol).

Nu se ştie până când a fost în uz acest calendar. Dar pentru că în Mişna există numeroase aluzii la aspectul agricol al sărbătorilor, este posibil ca el să fi fost folosit și în perioada celui de al Doilea Templu.

Calendarul evreiesc a fost stabilit de-a lungul anilor, în Israel și în Babilon, prin observarea lunii noi. Stabilirea matematică exactă a calendarului, independent de observația directă lunii, a fost făcută de Rabi Hillel Nesia (cunoscut și ca Hillel al II-lea) în anul 359 e.n. De atunci s-au mai făcut câteva corectări minore, mai ales în legătură cu zilele săptămânii. Cu toată vechimea lui, acest calendar este foarte precis și nu mai are nevoie de nicio corectare. El este și cel mai complex, conținând anii, zilele și mai ales săptămânile.

Articolul a apărut în revista Baabel în mai 2021

De ce Israel nu s-a alăturat blocului comunist?

על חומות ירושלים 6 במרץ 1953

Zilele acestea s-au împlinit 70 de ani de la o serie de evenimente în Israel care au pus capăt intențiilor multora ca în noul stat Israel să se instaureze un regim socialist, legat de Uniunea Sovietică, aflată atunci sub conducerea lui Stalin.

Simpatia multor evrei veniți în Israel față de regimul comunist din Uniunea Sovietică a crescut imediat după instaurarea definitivă a acestuia, în anii 1920. Această simpatie s-a dovedit atât de puternică încât a adus după sine decizia unora de a pleca să trăiască în „raiul bolșevic”. Despre rezultatele tragice ale acestei experiențe am scris în articolul [„Soarta kibutului Vojo Nova din URSS”](https://baabel.ro/2020/08/soarta-kibutului-vojo-nova-din-urss/) (<https://baabel.ro/2020/08/soarta-kibutului-vojo-nova-din-urss/>). Cu toate acestea și cu toate știrile care veneau de acolo, privitor soarta evreilor – interdicțiile pe care le suportau, expulzările în Birobidjan, etc. – simpatia nu diminuă deloc. Aceasta și, mai ales, venerația față de Stalin s-au întărit mult după al Doilea Război Mondial. În ochii multora, Stalin era salvatorul rămășițelor evreimii, eliberatorul lor din lagărele naziste. Pe de altă parte, Stalin vedea în viitorul stat Israel încă o ramură comunistă, în afara blocului european, asemeni Mongoliei, Chinei și (mai târziu) Coreei de Nord sau Cubei. Aceasta este explicația câtorva gesturi extraordinare făcute de URSS în această perioadă grea, două dintre ele foarte semnificative. Prima este votul pentru adoptarea de către Adunarea Generală ONU a Hotărârii 181, privind împărțirea Palestinei în două zone: una evreiască și una arabă. Printre cele 33 de state care au votat favorabil în 29 noiembrie 1947, s-au numărat URSS, Ucraina, Bielorus, Cehoslovacia și Polonia. URSS a adus cu ea patru țări comuniste. Fără acest vot și fără discursul rostit de Andrei Gromîko, ambasadorului URSS la ONU, în 14 mai 1947, care pleda pentru un singur stat în Palestina, s-ar fi putut ca hotărârea nu ar fi trecut. Al doilea gest important al URSS a fost și mai neobișnuit. Toate statele, inclusiv SUA, au boicotat aprovizionarea cu armament a noului stat Israel. Nimeni nu era de acord să dea o mână de ajutor trimițând noului stat armamentul de care avea nevoie stringentă, atunci când a fost atacat de cinci țări arabe. Singura țară care a trimis arme Israelului a fost Uniunea Sovietică a lui Stalin.

Armele nu au venit direct, ci prin intermediul Cehoslovaciei care a ascultat de ordinul Moscovei. Aceste arme au servit armata israeliană mai bine de zece ani. În 1960, când m-am înrolat în armată, toate exercițiile de recrutare le făceam cu „cehii”, puștile venite din Cehoslovacia în timpul războiului de independență. Mai târziu au fost înlocuite cu „Uzi”, de fabricație israeliană. Această „idilă subterană” a luat sfârșit în septembrie 1949. Oare ce a determinat atunci Uniunea Sovietică să modifice radical politica sa și a blocului comunist față de Israel? Este greu de ghicit, dar a fost deschiderea ambasadei Israelului la Moscova și venirea primului ambasador, Golda Meir. Primul semn îngrijorător pentru Moscova a fost primul Șabat: ea s-a dus la sinagogă și pe străzile învecinate s-au adunat mii de evrei veniți să vadă pe prima ambasadoare a Israelului la Moscova. Mai „rău” a fost de Roș Hașana și Iom Kipur. Aceste evenimente au schimbat complet atitudinea lui Stalin față de statul Israel, care a rămas

aceeași până la căderea comunismului.

Totuși, în Israel venerarea lui Stalin nu a încetat nici măcar o clipă. Această atitudine o aveau toți oamenii de stânga care formau câteva partide și constituiau o majoritate covârșitoare. Să nu uităm că majoritatea primelor *aliyot* erau tineri socialiști, care visau să instaureze sistemul socialist-comunist în țara pe care o construiau. Ei au implementat acest vis în kibuțuri, pe care le-au instituit în cei cincizeci de ani dinaintea înființării statului. Au format câteva partide care au participat la primele alegeri, în ianuarie 1949. Cele două mari partide de stânga aveau împreună o majoritate absolută: 65 de voturi din 120. Au făcut ele o coaliție? Da de unde! Ben Gurion, șeful partidului *Mapai*, a hotărât cu mult timp înainte că regimul în viitorul stat israelian nu va fi socialist, ci democrat-capitalist. Deoarece majoritatea adeptilor alăturării la blocul sovietic erau membri ai *Mapam*, după publicarea rezultatelor alegerilor, el a decis ca din coaliția de guvernare să facă parte partidele de centru, inclusiv cele religioase. De fapt, punea o singură condiție, exprimată printr-o sintagmă care avea să devină dicton: „*Bli Herut uvli Maki*” (Fără Herut și Maki). Acest principiu l-a călăuzit până la sfârșitul mandatului său de prim ministru, în 1963. *Herut* era alcătuit din urmașii revizioniștilor (care se află la conducerea țării începând din 1977 – cu două întreruperi – sub denumirea *Likud*. Formațiunea de extremă stângă, *Maki*, era partidul comunist israelian, care în prezent se regăsește într-un partid mixt de evrei și arabi numit *Hadaș*. Astfel, la primele alegeri, partidul *Mapam* a rămas în afara guvernului.

Dezbinarea organizației *Hakibut hameuhad*

Această organizație era cea mai mare dintre toate organizațiile de kiburi. Membrii ei făceau parte din două partide: *Mapai* (care conducea țara, având ponderea cea mai mare în populația generală) și *Mapam* (care s-a format în anii 1940 din alte partide), având majoritatea membrilor proveniți din kiburi. Se poate afirma că *Mapam*, care era mai de stânga, considera că membrii *Mapai* s-au îndepărtat de drumul socialismului, îndreptându-se către capitalism.

Divergențele nu erau doar politice, ci legate mai ales de viața de zi cu zi a kibului. Trebuie să înțelegem că în interiorul kibului practic totul era în comun, exceptând viața de cuplu. Copiii trăiau în comun și odată pe săptămână puteau veni la părinți, dacă voiau. Toată lumea mânca împreună într-o sală de mese comună, unde fiecare făcea de serviciu atunci când îi venea rândul. Toți mâncau aceeași mâncare. Și spălătoria era comună, astfel încât toți puteau să știe ce are fiecare în pantaloni. Încetul cu încetul au apărut divergențe în legătură cu acest mod de viață. S-a adăugat și problema celor care aveau slujbe în afara kibului și erau obligați să-și predea salariul kibului. Mai târziu, după înființarea Israelului, au început să vină voluntari din țările scandinave și din Germania și unii tineri se căsătoreau cu ei și părăseau kibul. Alții mergeau în oraș să învețe și nu mai reveneau. Aceste divergențe interne au divizat membrii în mai multe tabere. Una dintre cele mai dure neînțelegeri a fost provocată de atitudinea față de Stalin și de URSS. Cei de stânga îl venerau pe Stalin, care era un sfânt pentru ei. Portretele sale erau expuse și în locuințele lor.

Din pricina unora dintre aceste dispute, dezbinarea a început încă în anii 1940, dar apogeul a venit în 1950, când primul kib, unul din cele mai vechi și mai mari, s-a împărțit în două. În vara anului 1951, kibul Așdot-laakov s-a împărțit în Așdot-laakov *Ihud*, aparținând adeptilor *Mapai*, care au format organizația *Hakibut haartzi*, și Așdot-laakov *Meuhad* în care se aflau mai ales membrii partidului *Ahdut Haavoda* (o fracțiune al partidului *Mapam*). Astăzi, *Mapai* și *Ahdut Haavoda* formează partidul *Haavoda*.

Acest proces de divizare a kiburilor din organizația *Hakibut Hamaeuhad* a continuat până în toamna anului 1955 când s-a divizat și ultimul dintre ele, Ein Harod. Trebuie să înțelegem că dezbinarea a pornit de la indivizi: oamenii nu mai vorbeau între ei, familii s-au împărțit în două, trebuia împărțită toată proprietatea și construit un kib nou.

Experiența mea

Eu am apucat să trăiesc pe pielea mea și viața în kib și marea dezbinare. În 1960, înainte de a începe armata, m-am încadrat voluntar timp de șase luni într-un kib pentru a o ajuta pe mama, care era văduvă cu doi copii și lucra din greu pentru a-și câștiga pâinea. Astfel, am putut să o scutesc de banii cheltuiți pe întreținerea mea. M-am

Încadrat la kibutul Ghivat Haim care se împărțise în două. Am optat pentru Ghivat Haim *Ihud*, nu din cauze politice, ci fiindcă ei primeau voluntari. Nu numai că am învățat pe pielea mea totul despre viața din kibut, am fost martor la tragedia care a trecut peste acest kibut divizat doar cu câțiva ani înainte.

Cele două kibuturi erau învecinate, fiind străbătute numai șoseaua de legătură la drumul național numărul 4. Singurul loc unde se întâlneau oamenii era stația de autobuz. Nu-și spuneau nici măcar *Șalom*, cu toate că toți se cunoșteau și unii erau chiar rude. Nici vorbă să se fi vizitat reciproc. Era o dezbinare tragică a familiilor, mai ales după ce unii, supraviețuitori al holocaustului au trecut deja prin separări.

Iată un episod interesant care poate clarifica situația. Unul dintre cei mai puternici oameni din Israel, în domeniul economiei, era membru în celălalt kibut, *Meuhad*. Poate că unii dintre cititori îi cunosc numele: Ițhak Ben Aharon, care a fost mulți ani șeful Histadrutului (uniunea sindicatelor). Dacă un membru din kibutul *Ihud* avea nevoie să vorbească cu el, nu putea trece șoseaua să-l vadă. Trebuia, în cel mai bun caz, să se deplaseze să la Tel Aviv, unde era biroul lui.

Israel - o democrație occidentală

Hotărârea lui David Ben Gurion – care încă din tinerețe, din Rusia, era un socialist devotat – de a se orienta spre vest, a stabilit soarta israelienilor. Faptul că Israelul face parte din blocul occidental de țări democratice a determinat și caracterul relațiilor cu Uniunea Sovietică și cu statele blocului comunist. Acum 70 de ani, la sfârșitul anilor 40 și începutul anilor 50, această alegere era pe o muchie de cuțit și ea a avut printre cauze și personalitatea lui Iosif Vissarionovici Stalin, pe care Ben Gurion îl poreclise „gruzinul beat”. Adepții „soarelui popoarelor” erau orbi față de atrocitățile comandate de acest tiran, care au provocat moartea a zeci de milioane de oameni, printre care zeci de mii sau chiar sute de mii de evrei. Când a murit marele conducător, simpatizanții săi din Israel au ținut doliu și au vărsat lacrimi amare pentru uriașa pierdere.

Despărțirea Israelului de marele conducător și de URSS nu a avut doar aspecte politice și nu s-a soldat doar cu susținerea pe care URSS a acordat-o statelor arabe în războiul contra „dușmanului sionist”. Ea a afectat și zeci de familii israeliene care s-au despărțit pentru ani mulți și a dus la separarea organizațiilor care fuseseră construite ca să apere noua țară și să-i asigure hrana necesară, adică kibuturile.

Și astăzi sunt controverse uriașe între diferite părți ale populației, însă cel puțin nu se ajunge la acte disperate, la destrămarea unor familii sau organizații. Pe de altă parte, îi putem lăuda pe acei oameni, care după ce au construit cu mâinile lor kibuturile, au fost gata să distrugă roadele muncii lor, din considerente pur ideologice. Astăzi nu mai sunt astfel de oameni pe planeta noastră.

A apărut în revista Baabel (octombrie 2021)

Evrei români care au contribuit la construcția Israelului: Sara Aaronsohn, eroina mișcării de rezistență NILI

În mai 2019 am publicat în Baabel un articol despre marele agronom Aaron Aaronsohn. <https://baabel.ro/2019/05/evrei-romani-care-au-contribuit-la-constructia-israelului-aaron-aaronsohn-primul-israelian-din-epoca-moderna/>

[Acum voi scrie despre sora lui](#), Sara. Împreună cu familia și câțiva prieteni apropiați, Sara și Aaron Aaronsohn au întemeiat una din cele mai mari organizații de spionaj pro-britanice din Orientul Apropiat din timpul Primului Război Mondial

Familia Aaronsohn, originară din Bacău, s-a stabilit în Eretz Israel în 1882. Evreii din România veniți în primul val de imigrație au fost printre întemeietorii coloniilor Zichron Yaakov, Rișon LeTion și Roș Pina. Familia Aaronsohn, se ocupa de agricultură, dar erau implicați și în chestiuni de securitate a evreilor și în chestiuni politice. Familia avea patru fii, Aaron, Tvi, Șmuel și Alexander și două fiice, Sara și Rivka. În timpul Primului Război mondial, ei au înființat în casa lor din Zichron Yaakov organizația NILI menită să-i ajute pe britanici în războiul contra Imperiului Otoman.

Fiii familiei Aaronsohn

Cel mai cunoscut este primul, Aaron, despre care am mai scris. El a găsit strămoșul sălbatic al grâului, o descoperire care i-a adus faima. El a participat la activitățile de spionaj ale grupului NILI și a intrat și în politică. Și-a găsit moartea în 1919, într-un accident tragic, când un avion militar britanic s-a prăbușit în Canalului Mânecii.

Cel de al doilea, Tvi, este cel mai puțin cunoscut din toți frații. Toată viața a fost agricultor. El a acționat în Galileea, a înființat două colonii și a contribuit la dezvoltarea altora. După descoperirea organizației NILI, el a fost arestat și torturat. Tvi a murit în 1929, la vârsta de 51 de ani.

Următorul frate, Șmuel, a absolvit școala agricolă Mikve Israel, încheindu-și apoi studiile de agronomie în Algeria. La întoarcere a lucrat alături de fratele său mai mare, Aaron, la ferma agricolă de cercetare de la Atlit. El a fost singurul din familie care nu a participat la activitățile de spionaj al grupului NILI. A trăit până în 1950.

Ultimul dintre frați, Alexander, a învățat la școala condusă de marele educator și lingvist Ițhak Epstein din Roș Pina, iar în 1910 a plecat la studii în SUA. Încă din 1915, împreună cu Aaron și cu prietenul familiei, Avșalom Feinberg, a

căutat să facă legătura cu britanicii pentru a contribui la eliberarea țării de sub jugul otoman. Alexander s-a înrolat în armata britanică în serviciul de spionaj. Pentru serviciu excepțional în spatele liniilor inamicului a fost înaintat la gradul de căpitan și decorat de regele George V. În anii 1930, în timpul atacurilor arabilor în frunte cu muftiul Amin El-Husseini, prietenul lui Hitler, el a fost o sursă de informații extrem de importante pentru britanici. Alexander era și un om al cărții: a scris în reviste și a publicat cărți. A murit în Franța, la Nisa, în 1948, cu două luni înainte de întemeierea statului Israel, pentru care luptase toată viața.

Rivka Aaronsohn, mezină a familiei, a fost o personalitate deosebită, simbolul iubirii romantice de la începutul erei moderne în Eretz Israel. Logodnicul ei, Avshalom Feinberg, era un tânăr chipeș, prieten al familiei și unul dintre întemeietorii organizației NILI. Povestea lor a intrat în panteonul marilor iubiri.

El i-a scris una din cele mai frumoase poezii de dragoste din literatura ebraică. Poezia *Elef neșikot* (o mie de săruturi) a fost scrisă în decembrie 1910, ca început al unei scrisori de dragoste.

O mie de săruturi, iubita mea

Așa îți termină îndrăgostiții scrisorile către iubitele lor O mie de săruturi, iubita mea

Așa îmi încep eu scrisoarea către tine, iubita mea. Vai, cât îmi doresc să te sărut

O mie de săruturi, iubita mea.

Pe această poezie se bazează șlagărul *Elef neșikot*, devenit faimos în interpretarea lui Yehoram Gaon. Textul a fost scris de Mirit Șem Or, iar muzica de Tivka Pik. https://youtu.be/TZxqzG0_fKo

În 1917 Avshalom Feinberg a fost ucis în drum spre Egipt, într-o acțiune a organizației NILI. Rivka i-a rămas credincioasă toată viața și nu s-a căsătorit niciodată. Până la moartea ei din 1981, Rivka s-a dedicat păstrării amintirii familiei sale, a organizației NILI și a locului unde s-a născut și a trăit: Zichron Yaakov.

Sara Aaronsohn, fiica cea mare a familiei, s-a născut la Zichron Yaakov în 1890. La fel ca frații ei, a terminat școala locală, excelând la studiul limbilor, dar și la istorie, cunoașterea Bibliei și literatură franceză. În primăvara anului 1914 ea s-a căsătorit cu Haim Avraham, un negustor înstărit, originar din Bulgaria. Cuplul a trăit la Istanbul. Sara a păstrat legături strânse cu membrii familiei și cu prietenii. Între timp a început Primul Război Mondial. Scrisorile erau citite de cenzura otomană. Încă de atunci Sara și-a dovedit talentul pentru acțiuni subversive. Ea a găsit un mod de a scrie adevărul despre situația din Imperiul Otoman fără știrea cenzurii. Textul secret îl scria pe plic și îl acoperea cu timbrele. Scrisorile i le-a trimis surorii ei mai mici, Rivka, și i-a dat de înțeles printr-o aluzie în limba franceză: „Dacă te interesezi de flori și plante, uite-te după *bul* și o să găsești soiuri noi.” (În ebraică *bul* = timbru, iar în franceză este prescurtarea de la *boulevard*.) Cenzorul turc nu a înțeles. Rivka a scos timbrele și corespondența a continuat pe această cale.

Căsnicia nu a fost prea reușită, Sara și-a părăsit soțul și a căutat să se întoarcă la familia ei – ceea ce nu era simplu pe vreme de război, mai ales că pe atunci în Imperiul Otoman (și nu numai), o femeie nu putea călători singură. Spre norocul ei, un membru al organizației *Hașomer* tocmai venise la Istanbul pentru a încerca să-i elibereze pe soții Israel și Mania Șohat, conducătorii organizației, care fuseseră exilați de turci. Misiunea lui a eșuat, dar Sara și-a găsit în el un însoțitor. Pe drum, ei au fost martori la genocidul armean și Sara a înțeles că aceeași soartă i-ar putea aștepta pe evrei. Acesta a fost principalul motiv pentru care a hotărât să se opună turcilor și să sprijine forțele britanice.

Cei doi prieteni, Aaron Aaronsohn și Avshalom Feinberg, doreau și ei să-i ajute pe britanici să elibereze țara de jugul otoman. Ei au înființat organizația clandestină NILI care avea ca scop să spioneze în favoarea britanicilor, adunând informații despre trupele otomane. Sara li s-a alăturat, începându-și astfel activitatea în domeniul spionajului, iar după moartea lui Avshalom, ea i-a luat locul în conducerea organizației, împreună cu Iosef Lișanski. Sara aduna informațiile și se îngrijea de activitatea agenților și de finanțarea lor, dar fiind bolnavă de malarie, ea nu putea călători pentru a ține legătura directă cu agenții răspândiți în toată țara. Totuși ea a condus în același timp și ferma de la Atlit și l-a îngrijit pe tatăl ei.

Cea mai mare problemă o reprezenta ostilitatea populației locale, care se temea că turcii vor descoperi rețeaua de spionaj și ca urmare toți evreii din țară vor avea de suferit. Conducătorii coloniei Zichron Yaakov au rugat-o să înceteze acțiunile de spionaj, dar ea a refuzat net.

Ea a condus organizația timp de nouă luni. Majoritatea informațiilor au fost transmise prin intermediul unei nave britanice. Dar pentru a nu depinde exclusiv de britanici, ea a folosit și porumbei mesageri. Metoda a funcționat perfect, până când unul dintre porumbei a poposit tocmai în curtea comandantului turc al orașului Cezareea, care ținea și el porumbei voiajori. Acesta s-a mirat să vadă un porumbel străin cu un mesaj legat de labă. Pe hârtie erau semne ciudate, scrisoarea fiind criptată. Comandantul a devenit suspicios. Sara a aflat, a distrus porumbeii, precum și documentele.

Între timp Avshalom Feinberg dispăruse, iar Naaman Belkind, vărul lui, a plecat în căutarea lui. Turcii l-au prins când încerca să treacă linia frontului și l-au ținut la arest timp de trei zile, dar el nu a divulgat secretele legate de NILI. Turcii erau gata să-l elibereze. Dar din păcate familia lui i-a trimis un palton, fără să știe că în buzunar era o listă a activităților organizației NILI, precum și o listă cu numele și adresele tuturor participanților.

Membrii NILI au înțeles că se apropie sfârșitul. Sara a distrus ultimele documente. Câteva zile mai târziu, în perioada sărbătorii de Sucot, turcii au asediat Zichron Yaakov. Numai Iosef Lișanski a reușit să fugă. La început i-au arestat pe tatăl ei și pe fratele ei, Tvi, apoi au arestat-o și pe ea. Toți au fost torturați. Turcii voiau să afle despre activitatea organizației, despre colaboratorii ei și mai ales ce informații au fost transmise britanicilor.

Sara a fost torturată trei zile în șir. Ea și-a asumat întreaga răspundere, încercând să-i scape pe tovarășii ei. A treia zi, când trebuia să fie transferată la Nazaret pentru continuarea investigațiilor, turcii i-au permis să treacă pe acasă ca să se spele. Ea a intrat în casă încătușată, dar dreaptă. A scos pistolul din ascunzătoarea din baie și s-a sinucis. Trei zile s-a zbătut între viață și moarte, dar nu a dezvăluit nimic turcilor.

Sara a fost înmormântată alături de mama ei. În 1956, sora mai mică, Rivka, a transformat casa părintească din Zichron Yaakov într-un muzeu al familiei Aaronsohn și al organizației NILI. Se poate vedea corespondența, ascunzătoarea unde a fost pistolul, ultima scrisoare a Sarei și multe alte obiecte din această extraordinară familie.

De la NILI la Mosad

Familia Aaronsohn, o familie de evrei orășeni au emigrat din România într-o provincie a Imperiului Otoman și au început o viață de agricultori într-o regiune mlăștinoasă, total nepotrivită agriculturii. În pofida tuturor greutăților, imigranții de la sfârșitul secolului al XIX-lea au pus bazele agriculturii israeliene moderne. Tradiția organizației NILI a fost continuată mai târziu de unul din cele mai performante sisteme de informații din lume, de la care toate celelalte încearcă să învețe. Această organizație a fost condusă de o femeie tânără, fiica cea mare a familiei, Sara, care și-a dat viața pentru acest scop nobil. O eroină și o patriotă desăvârșită.

Cu aceste fapte eroice au justificat sensul numelui de NILI, o abreviere a dictonului biblic *neṭah israel lo iešaker* „Cel ce este tăria lui Israel nu minte” (1Sam. 15:29).

A apărut în revista Baabel, decembrie 2021

Evreii și studiul Vechiului Testament

Citind interesantul articol al lui Lucian-Zeev Herșcovici „Iudaism în Israel” din revista *Baabel* (<https://baabel.ro/2022/06/iudaism/>) mi-am amintit că demult intenționeam să scriu despre acest subiect, mai ales că nu sunt de acord cu concluziile lui.

Câteva cuvinte despre terminologie. În ebraică Vechiul Testament este cunoscut sub mai multe denumiri. Numele tradițional *Mikra* (citire) este folosit atât în cercurile religioase, cât și în școli și universități. Numele de *TaNaCh* este o abreviere, un acronim al celor trei părți care îl compun: *Tora* (Legea), *Neviim* (Profeții) și *Ktuvim* (Scrierile). Acesta este numele folosit de obicei în cercurile laice.

Începutul studierii acestei cărți coincide cu începutul educației evreiești. Citim despre aceasta în cartea 2Cronici cap. 17: 7, 9. *În al treilea an al domniei lui [867 î.e.n., regele Iosafat] i-a chemat pe prinții săi[...] să se ducă să-i învețe pe oameni în orașele lui Iuda [...] Ei au învățat pe oamenii în cetățile lui Iuda, având cu ei cartea Legii lui Dumnezeu. Au străbătut toate cetățile lui Iuda și au învățat pe oameni[...].*

De atunci poporul evreu studiază fără încetare această carte. Modul de învățare și cel de predare s-au schimbat, chiar interpretarea textului nu mai e aceeași – dar studiul a rămas.

Au fost câteva perioade în care studiul s-a întrerupt, de exemplu perioada exilului, după căderea primului Templu (586 î.e.n.). La întoarcerea din exil, poporul uitase cartea și a fost nevoit să o învețe din nou. (Oare așa se întâmplă și astăzi cu evreii din diaspora?) Iată cum este descrisă revenirea la învățătură (cca. 457 î.e.n.): *Și preotul Ezra a adus Legea înaintea adunării [...] și a citit din ea cu voce tare. Era întâia zi a lunii a șaptea. [...] Tot poporul asculta cu atenție citirea cărții Legii* (Neemia 8:2-3).

Până spre sfârșitul primului mileniu, *Tanach* era cartea de bază care se învăța în școli. În ebraică școala chiar se numește *bet sefer*, „casa cărții”. Situația s-a schimbat pe la începutul celui de al doilea mileniu – evreii așkenazi au pus tot mai mult accentul pe studiul Talmudului, în detrimentul învățăturii metodice *Tanach*-ului, limitându-se la citirea pericopei săptămânale din Tora și Profeți. Până astăzi metoda de studiu a evreilor ultra-religioși este una automată, care promovează mai ales abilitatea de a citi din sulul de Tora și nu înțelegerea aprofundată a textului. Evreii sefarzi studiau *Tanach*-ul, dar și acesta era un studiu automat.

Prin anii 1770-1780 a început în Germania mișcarea *Haskala* („educație”), de emancipare a evreilor. Era o ramură a mișcării europene a iluminismului. Ea a marcat începutul consolidării iudaismului modern în toate aspectele culturii și identității evreiești. Un loc important în acest proces îl ocupă educația, literatura, inclusiv textele sacre, limba și ideologia.

Emancipația a adus după sine și schimbări în studiul *Tanach*-ului. Acestea au avut loc de-a lungul secolului al XIX-lea și în secolului XX, sub influența mai multor factori.

Primul este apariția sistemului de analiză critică a textului biblic, un sistem științific, rațional, bazat pe istorie și arheologie, care s-a dezvoltat odată cu răspândirea iluminismului. Cu toate că a fost inițiat de biserica protestantă, acest sistem a ajuns la concluzii care nu erau pe placul teologiei creștine – și nici a celei evreiești.

Al doilea factor a fost angajamentul exponenților mișcării *Haskala* de a readuce studiul *Tanach*-ului în centrul educației evreiești. S-au scris romane, piese de teatru, precum și studii științifice care comparau diferite aspecte din *Tanach*, de exemplu flora și fauna, cu realitatea din Palestina contemporană. Evreii religioși, care se împotriveau studiului *Tanach*-ului, au pus și mai mult accent pe studiul Talmudului în școlile religioase. Dacă un student încerca să învețe *Tanach*, era exmatriculat. Astfel poetul național H. N. Bialik a fost dat afară din faimoasa *yeșiva* din Volozhin, Lituania, iar cel mai mare scriitor clasic evreu, Mendele Mocher Sfarim, a fost exmatriculat chiar de două ori, din *yeșiva* din Slutsk și din cea din Vilna.

Studiul *Tanach*-ului în Israel a fost influențat de mișcarea sionistă, pentru care *Tanach*-ul era cartea de bază. Grupurile religioase, care se împotriveau mișcării sioniste, au găsit astfel încă un argument pentru a se îndepărta de studiul *Tanach*-ului. Lumea evreiască din diaspora era foarte diferită de cea descrisă în *Tanach*. Ei preferau Talmudul, care a fost compus în Babilon, în diaspora și pentru diaspora. *Tanach*-ul conține tot ce nu aveau evreii în diaspora: un stat condus de un rege, o armată proprie, construcții de mari proporții, războaie, politică...

Chiar dacă erau socialiști, extremiști de stânga, David Ben Gurion și camarazii săi vedeau în *Tanach* o bază istorică și morală, un ideal pentru întemeietorii statului Israel.

În Israel, fiecare elev primește un *Tanach*. În armată fiecare recrutar primește încă unul. Studiul *Tanach*-ului este materie obligatorie în toți cei 12 ani de școală și (cel puțin deocamdată) se cere la bacalaureat. Există și grupuri de studiu pentru adulți. Cel înființat de Ben Gurion pe lângă biroul primului ministru mai funcționează și astăzi – și nu e singurul! Grupuri de studiu există în biroul președintelui statului, în Knesset, în diverse întreprinderi și instituții. Oricine poate învăța zilnic un capitol în cadrul programului „929”, prin radio, televiziune și pe toate rețelele de socializare. (929 se referă la numărul capitolelor din *Tanach*.) De exemplu eu primesc zilnic un pachet de articole și lecții despre capitolul zilei pe WhatsApp și un altul pe mail. Totul se găsește și pe YouTube.

Aceste inițiative sunt conduse de evreii naționaliști-religioși, cei pe care Lucian îi numește „tradiționaliști”. Ei sunt cei care poartă *kipa* croșetată, mulți dintre ei stau în Cisiordania, teritoriu ocupat de Israel din 1967. Iar ultra-religioșii învață doar Talmud.

În ultimii ani se simte o reîntoarcere a unei mari părți a populației la valorile evreiești tradiționale. Cel mai clar este adoptarea în masă a hranei cașer. Tot mai multe restaurante devin cașer, altfel și-ar pierde clienții. La fel se întâmplă și cu studiul *Tanach*-ului.

În încheiere o mică confesiune: spre deosebire de colegii baabelieni, eu am predat 55 de ani materii umanistice, printre ele și *Tanach*, la un liceu laic, la un liceu religios al mișcării Bnei Akiva, la universitate, cât și la grupuri de adolescenți creștini, evrei și musulmani. În ultimii ani am predat și unor studenți români pe ZOOM. Această experiență care a început în 1970 îmi permite să cunosc mai bine problemele de predare a acestei materii greu de modernizat.

Eu am învățat la ambele extreme: pe de o parte la liceu laic și la universități din Israel și la Yeshiva University din New York, iar pe de altă parte, în copilărie, în învățământul religios tradițional, la *heder* și mai târziu în două *yeșivot*, una a marelui rabin Lau, iar cealaltă Brisk.

Este adevărat că unii au ideea preconcepută că *Tanach*-ul este legat de respectarea strictă a preceptelor religioase. Studenți ultra-religioși se interesează mai ales dacă profesorul și-a făcut cum trebuie rugăciunea de dimineață. Alții îl întreabă pe rabin dacă ce i-a învățat profesorul „eretic” este corect. Există și diferențe „geografice” – în principiu este mai ușor să predai *Tanach* la Ierusalim decât la Tel Aviv. Dar dacă materia este predată într-un mod interesant și atrăgător, majoritatea elevilor și studenților învață cu plăcere.

Pe acest subiect am scris zeci de articole în diferite limbi, precum și câteva cărți. În ultimii ani am adăugat și numeroase articole în limba română, care pot fi găsite pe internet.

Articolul a apărut în revista „Baabel”, iunie 2022

Hanuka - Hana cu cei șapte fii חנה ושבעת בניה [anul 5786]

Legenda despre „Femeia cu cei șapte fii” este o poveste apocrifă martiriză despre o femeie și cei șapte fii ai ei, care sunt omorâți pentru *Kiduş haŞem*, „sfințirea Domnului”, adică martiri ai unei calomnii sau atacuri antisemite asupra unui evreu, fiind gata să moară doar să nu calce poruncile Domnului. Sursa primă în care găsim povestea este cartea Macabei 2 –dintre cărțile necanonice din Biblia Ortodoxă. Povestea este atribuită epocii regelui Antioh al IV-lea Epifanes și explicată ca una din cauzele revoltei Haşmonaimilor.

Printre evrei, povestea a devenit un model de devotament desăvârșit pentru Tora și poruncile ei, ca și un simbol al consacrării vieții pentru *Kiduş haŞem*. Povestea a fost adoptată de creștini și musulmani la care femeia și băieții au fost prezentați martiri în fața puterilor păgâne.

Sursele

Prima sursă – cea mai complexă este în cartea apocrifă Macabei 2 în care cap. 7 este dedicat acestei povești. Aici este vorba despre șapte frați și mama lor al cărei nume nu este menționat. O versiune asemănătoare – fără numele femeii – se găsește în altă carte apocrifă – Macabei 4, care nu este în Biblia Ortodoxă. În Macabei, cauza restricțiilor este pretenția regelui Antioh de la băieți ca ei „să atingă carnea de porc interzisă”. Băieții refuză unul după altul și sunt astfel executați, inclusiv mezinul care este încă mic. Povestea din vol.2 al cărții este atribuită istoricului evreu Ianus din Cirene din sec I î.e.n. Povestea în întregime se află în volumul 4 al Macabeilor.

Povestea pe scurt

Aproximativ aceeași poveste apare pe scurt în Talmud, tractatul Gitin, printre legendele numite „Legendele Distrugerii (Templului)”. Nici aici nu apare numele femeii. În varianta mai complexă din midrașul „Echa Raba” nu apare numele ei. Aici, ca și în Talmud povestea este foarte asemănătoare. După ce regele a omorât pe primii șase băieți, el a ajuns la al șaptelea, mezinul, care avea doar doi ani și jumătate. În ciuda vârstei și el refuză să atingă carnea. Regele, înfuriindu-se, a aruncat sigiliul său pe jos și a poruncit băiețelului să-l ridice. Dar acesta a refuzat din nou. După ce regele a poruncit ca băiatul să fie ucis, mama l-a rugat să-i dea voie să se despartă de el. Regele a fost de acord. Ea l-a luat și a început să-l alăpteze, însă regele a poruncit ca pruncul să fie luat din poalele mamei

sale și să fie omorât. Femeia, care a fost martoră la uciderea celor șapte fii ai ei, a înnebunit și s-a aruncat de pe acoperișul palatului spre moartea ei.

Povestea mai apare și în alte surse evreiești, în alte midrașim, iar în altă variantă la istoricul Iosefus Flavius din sec. întâi e.n. din Israel.

Probleme de cercetare

Prima problemă este cantitatea și diversitatea variantelor poveștii. În Macabei 2 regele este Antioh Epifanes, iar cererea lui de la băieți este să se atingă de carne de porc. În Talmud, ni se povestește așa: „O întâmplare cu Miriam fiica lui Nahtom care a fost luată prizonieră împreună cu băieții ei”. Regele în acest caz este numit „Cezar”, referindu-se în mod clar la stăpânirea romană. Aici cerința este de a se închina la o statuie, adică păgânism pur. Este clar că înțelepții evrei au schimbat cauza uciderii băieților de la o chestiune greacă locală la o problemă universală de păgânism oriunde în lume.

Diferențe sunt și în privința sorții mamei. În Macabei 2 ea este ucisă din porunca reginei, pe când după versiunea din midrașul „Eicha Raba” ea se sinucide după uciderea mezinului. De asemenea și în privința numelui mamei. În versiunile antice ea este denumită „mama”, Marta sau Miriam, pe când numele de Hana apare pentru prima oară în cartea istorică târzie „Iosifon” din sec. al X-lea probabil din sudul Italiei. Cartea este o adaptare târzie a cărților lui Iosefus Flavius. Acest nume târziu de Hana este cel care a rămas tipărit în memoria poporului.

Învierea – baza poveștii

Ideea pe care încearcă povestea s-o transmită este una foarte răspândită în perioada celui de al doilea Templu – învierea morților. Acest lucru va avea loc doar după venirea lui Mesia. Credința în acest fenomen este una din cele 13 principii ale credinței evreiești și stă la baza principiului de răscumpărare – *gmul* גמול. Această temă dorește o analiză mai amplă pe care noi o vom desfășura în curând. În povestea noastră, băieții sunt gata să renunțe la viața lor în schimbul răsplătirii pe care o vor primi pe lumea care va veni.

Ideile apocrife ale poveștii

Cartea Macabei 2 ne dăruiește descrierea cea mai amplă a poveștii. Această carte a fost scrisă în legătură cu restricțiile impuse de regele grec Antioh al IV-lea Epifanes în sec. 2 î.e.n. care a dus la izbucnirea revoltei Macabenilor și instituirea regatului Hașmonaimilor. Refuzul băieților de a atinge carnea nu este numai un semn de rebeliune, ci este o credință neclintită în căpătarea recompensei. Cartea conține noțiuni fariseice care includ credința în învierea morților în ziua de judecată. Motivul prim în discursurile băieților este că ei își sacrifică corpul temporar știind că Domnul îl le va reda.

Cartea Macabei 4 se concentrează mai mult pe aspectul filosofic al martirologiei. Acest narativ este folosit aici pentru bazarea principiului filosofic al culturii evreiești-heleniste de superioritate a minții ca dovadă a faptei că credința evreiască nu este numai o adunătură de legi, ci și o filosofie profundă – nu mai puțin decât cea greacă.

Când povestea a trecut de la literatura apocrifă la cea rabinică ea s-a transformat, fiind adaptată la situația post-distrugerii Templului. În varianta talmudică narativul se schimbă: Regele Antioh devine „Cezar”, femeia primește un nume. Această schimbare are un scop precis: când s-a redactat Talmudul, puterea asupritoare a lumii și a regiunii devenise Roma.

Cea mai evidentă schimbare se manifestă în legătură cu cauza morții băieților. În loc să le ceară să mănânce porc, cezarul le cere „un strop de păgânism”. Aceasta este în fond transformarea unei cauze specifice la o restricție generală universală.

Midrașul „Eicha Raba” care este decernat distrugerii Templelor, le elogiază în mod special pe femei. Aici femeia este numită Marta sau Miriam. Discursul scurt al mezinului este foarte convingător. El spune regelui: „Tu ești un rege bătrân și prost, care își bate joc de darurile pe care le susține, dar care nu îi aparțin. Oare tu știi dacă vei mai trăi mâine?” El mai spune că suferința pe care i-o provoacă regele este „limitat”, pe când recompensa divină este

infinită. Apogeul vine când midrașul compară faptele mamei cu jertfirea lui Isaac de către Avram.

Chestiunea numelor femeii

Anonimitatea femeii în literatura apocrifă vine ca să întărească rolul simbolic al femeii. În cărțile Macabeilor ea reprezintă neamul evreiesc opresat sub jugul grecilor. Apariția numelor vine ca să ancoreze personajul ei în realitatea evreiască. Numele de Hana, cel cunoscut astăzi și care apare doar începând de la variantele din Evul Mediu, adaugă o legitimație literară provocându-ne la o legătură inevitabilă cu Hana, mama lui Samuel care reprezintă rugăciune, suferință și eliberare profetică. Acordarea numelui de Hana a dus până la sfârșit povestea Hanei și cei șapte fii la ridicarea ei dintr-o poveste locală la un prototip universal de devotament final – *Kiduş HaŞem* קידוש השם.

Concluzii

Povestea este un stâlp solid pentru întărirea credinței în răsplată în lumea care vine și o dată cu ea învierea morților. Acestea erau temeliile ideologiei fariseilor care promovau credința că Domnul poate să readucă corpul și sufletul.

Povestea promovează nu numai credința că învierea morților poate să vină în orice clipă, ci și martirizarea neclintită în moarte pentru *Kiduş HaŞem*, adică mai bine mori decât să te abați de la poruncile divine sau decât să păcătuiești prin păgânism.

Povestea Hanei cu cei șapte fii s-a păstrat în memoria națiunii ca o dovadă a unui devotament desăvârșit pentru menținerea credinței în condițiile oribile ale exilului și în încercările neîncetate ale altora de a pune la încercare credința evreilor și de ai abate de la drumul lor. Aceste semnale de martirizare sunt foarte apreciate nu numai de evrei, ci și de creștini, care în asemenea cazuri îi sfințesc pe martiri, după cum au făcut și creștinii Hanei și celor 7 fii, data stabilită de unele grupări fiind 1 august.

La evrei, unde nu există sfinți, ei au devenit un model popular de victorie a credinței pe drumul spre libertate – *gheula* גאולה din robia exilului, iar evenimentul s-a stabilit de Hanuka – o revoltă de eliberare de sub o stăpânire păgână străină.

Iom Ierușalayim : Diferitele nume ale orașului Ierușalaim (Ierusalim) în Tanach (Vechiul Testament) יום ירושלים [anul 5779]

Ziua eliberării Ierușalaimului în războiul de șase zile din 1967 cade întotdeauna în apropiere de Șabat când se

citește în sinagogi pericopa Behukotai. Această coincidență face din lectura pericopei o barieră istorică în calea uitării minunilor care s-au întâmplat pe parcursul acestui scurt, dar plin de consecințe război (Levitic 26:7-8):

„Și îi veți goni pe vrăjmașii voștri și vor cădea în fața voastră răpuși de sabie. Cinci din voi vor goni o sută și o sută vor goni zece mii”

Nu există nimic mai interesant și instructiv decât să ne ocupăm, de data asta din perspectivă etimologică și geografică, de orașul nostru sfânt, în speță despre numele orașului Ierusalayim în Tanach. Nu vom vorbi aici despre toate expresiile frumoase care sunt atribuite orașului, ci de numele cele mai cunoscute a orașului.

Şalem שָׁלֵם

Ierusalaimul este amintit pentru prima dată în Tanach în Geneza 14:18:

„Și Malkițedek regele Şalem-ului a scos pâine și vin...”

Sunt foarte multe indicii care să dovedească identificarea orașului Şalem cu Ierusalayim. Vom da numai câteva. Malkițedek, regele Şalemului, este același cu „Adoni Tēdek, regele Ierusalaimului (Ierusalim)” אֲדוֹנִי צִדֵּק מֶלֶךְ יְרוּשָׁלַיִם din Iehoșua/Iosua 10:1. Alt indiciu este „valea regelui” din Geneza 14 versetul 17. Aceeași expresie „emek hamelech” עֵמֶק הַמֶּלֶךְ o găsim mult mai târziu în 2Samuel 18:18:

„Când era încă în viață Avșalom și- ridica un stâlp (monument, mormânt) care se afla în Valea Regelui ... și l-a numit lad (monument) Avșalom până în ziua de azi”.

Oricine cunoaște monumentul numit lad Avșalom יֵד אַבְשָׁלוֹם aflat pe valea râului Kidron, nu departe de grădina Gethsimani și în apropierea dealului măslinilor, trebuie să înțeleagă că asta nu este adevăratul mormânt a lui Avșalom, ci un monument din perioada de sfârșit al celui de- al doilea Templu. Iad Avșalom, despre care citim în cartea lui Şmuel/Samuel, se afla probabil la nord de râul Kidron și de monumentul actual într-un loc care este identificat ca Emek Hamelech, fiind pe drumul de atunci înspre Marea Moartă. Identificarea greșită, pe care o fac unii, vine din neînțelegerea exactă a cuvântului emek (vale) în ebraica biblică. De obicei noi înțelegem cuvântul emek ca „vale”, dar adevărul este că el înseamnă un platou drept care poate fi și înalt. Identificarea orașului Şalem cu Ierusalayim este foarte veche și o găsim deja în Psalmul 76:3: „Și Templul Său este în Şalem și locuința Lui în Țion”. Bine înțeles că este vorba despre David. Însă este clar că orașul era deja pe vremea lui Avraham un oraș regal, adică o capitală.

Ierusalayim יְרוּשָׁלַיִם

Ăsta este numele normal și cunoscut al orașului și apare în Tanach de mai mult de 660 de ori, aproape întotdeauna scris fără un lod pe sufixul -im la sfârșit, dar și de multe ori cu un lod, dar întotdeauna exprimat Ierusalayim. Și forma gramaticală a cuvântului și originea ei sunt foarte greu de explicat. Este clar că forma gramaticală este un fel de dual, cum este lomaim de la lom care înseamnă 2 zile. Ceea ce este clar că forma asta pare numai a fi dual și că ea era foarte populară în nume de țări, de exemplu Mițrayim מִצְרַיִם, Egipt. Originea și sensul cuvântului sunt și mai greu de explicat așa că nu ne vom încurca în explicații lingvistice.

Cuvântul apare în multe documente exterioare de Tanach, de exemplu cel mai vechi document este din secolul 14 î.e.n. din table provenite din Canaan găsite într-o arhivă în Egipt la El Amarna și scrise în limba Babiloniană (lingua franca, internațională, a vremii) sub forma de „urusalim”. În anale asiriene ale regelui Sanherib apare sub forma de „ursalimmu”. Tot din aceeași perioadă datează și primul document scris în ebraică veche pe un perete într-o peșteră de înmormântare din Lachiș, în sudul Israelului. Din toate dovezile reiese că exprimarea acestui nume era pe aceea vreme, a regelui Hizkiya, adică Ezechia, **iuruşalim**.

Sunt foarte multe teorii despre etimologia acestui cuvânt. Astăzi este acceptat că cuvântul provine din două părți; *ieru* – *şalem*. A doua parte este mai ușor de explicat și anume este vorba despre numele unui zeu Canaanian foarte celebru numit Şalem. În Canaan ca și în alte zone a lumii antice era obișnuit să se dea localităților nume de zei. Cât privește prima parte, explicația este cu mult mai complicată. *Ieru* vine probabil de la rădăcina IRA ירה, care

Înseamnă a arunca, a azvârli și mai are un sens secundar de a întemeia, a înființa. De aici deducem că prima parte înseamnă „a înființat” și a doua Șalem, adică „Șalem (zeul) a înființat. Dar să nu uităm că s-a dovedit deja cât de greu este să descifrăm sensul numelor antice.

Remarcabil este belșugul de midrașim despre numele acestui oraș, nume care după cum am spus deja nu apare deloc în Tora decât ca o aluzie sub forma de Șalem. Identificarea acestui nume cu Ierusalayim ne este dată deja în Tehilim/Psalmi 76:2. Alt midraș foarte vechi identifică numele Ierusalayim cu Ir Șalom עיר שלום, adică orașul păcii (Psalmi 122:6). Identificarea aceasta o găsim în multe versete din Tanach, de exemplu Isaia 52:7, Isaia 66:10-12, Tehilim/Psalmi 128:5-6, Ieremia 33; 6-10).

Un alt midraș foarte renumit este în Midraș Bereșit Raba 56:16 și care se bazează pe versetul „Și Avraham a dat numele locului acela Adonai-Yir'e ה' יראה, adică va vedea, va avea grijă” (Bereșit/Geneza 22:14), făcând o combinație cu Șalem din versetul 14:18. Rezultatul este Yir'e -Șalom care în ebraică devine ușor Ierusalem și apoi Ierusalayim.

levus לבוס

Numele principal al orașului din perioada de colonizare התנחלות *hitnahalut* și până la cucerirea orașului de către David era levus sau Ir Hayevusi עיר היבوسی, adică orașul denumire preluată de la numele poporului care o locuia. Acest popor era în țară și înaintea cuceririi și după. În Iehoșua/Iosua și Șoftim/Judecători orașul apare de cinci ori sub numele de Ir Halevusi. În lista orașelor din tribul Binyamin de la sfârșitul capitolului 18 din Iehoșua/Iosua apar 26 de orașe, Ierusalaimul fiind pe locul 24, sub numele de „Halevusi”. În liste de mai târziu orașul trece pe locul întâi, mai ales după cucerirea lui de David.

Ṭiyon ציין

Numele ăsta, mai mult ca oricare, înseamnă pentru fiecare evreu expresia de dor și dorință, râvnire פְּרָגָה *erga* pentru țară și oraș, începând de la profeți și până la fiecare astăzi. Cuvântul apare de 154 de ori în Tanach. Pentru prima oară în Samuel 5:7 despre cucerirea orașului de David. În conotație prozaică cuvântul apare încă o singură dată în Regi. În rest cuvântul este în conotație poetică, mult în Psalmi și la unii profeți. La Isaia și Ieremia de multe ori pe când la Ezechiel nici odată. La cei 12 profeți mici, la 6 apare și la 6 niciodată.

Originea și forma gramaticală a cuvântului sunt foarte dificile și nu vom vorbi aici despre ele. Vom spune numai că sufixul *-on* se găsește în multe nume de orașe în Tanach, cum ar fi de exemplu Hevron.

Alte nume

Mai sunt câteva nume ale orașului în Tanach. De exemplu Ṭedek (dreptate) צֶדֶק de la numele regelui Malkițedek. Găsim numele acesta și la Ieșaya/Isaia (capitolul 1) și la Ieremia (22:13) și în alte părți.

Un alt nume în Tanach este Kodeș (sfânt) קודש mult la Ieșaya/Isaia și în alte părți în proză de exemplu Neemia 11:1: „Să stai în Ierusalayim, orașul sfânt” לשבת בירושלים עיר הקדש „*Laševet birușalayim ir hakodeș*”. Interesant este că și în arabă apare acest nume Alquds după secolul al 10 (după ce s-a mai numit și Ilia din limba latină) dar și numele amintite mai sus. Alquds este și numele folosit astăzi. În araba mai veche nu apare sub numele de astăzi, ci ca „bet almaqdis”, adică „Casa Templului”. De asemenea, un geograf arab din secolul 13 scrie numele orașului - „Urișalim”.

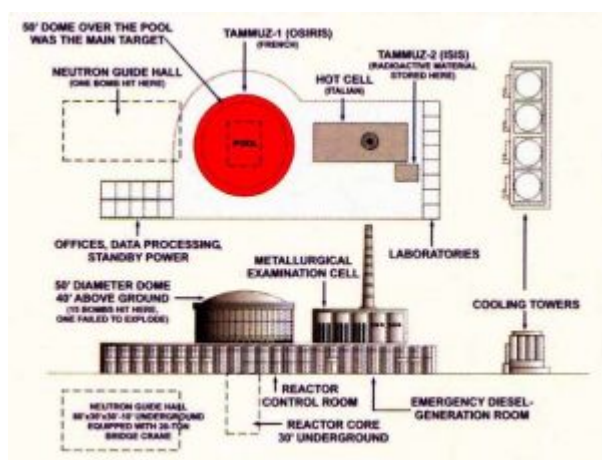
Noi vom încheia cu ceea ce trebuie să nu uite fiecare evreu, zi de zi, din vorbele poetului Psalmi 137:5:

אִם אֶשְׁכַּח יְרוּשָׁלַם תִּשְׁכַּח יְמִי

Im eșchaheh Ierusalayim tișcah iemini

Dacă te voi uita, Ierusalime, să mi se usuce dreapta

Operațiunea „Opera”

Anul acesta s-au împlinit 40 de ani de la atacul israelian asupra reactorului nuclear irakian Osirak. În 7 iunie 1981, în ajunul sărbătorii de Șavuot, reactorul, aflat la 17 km spre sud-est de Bagdad, a fost bombardat și ras de pe fața pământului. Cele opt avioane F-16, însoțite de șase avioane F-15 pentru acoperire aeriană, au ajuns la țintă survolând Arabia Saudită și Irakul. Bombardamentul a durat trei ore, începând de la 17.30. Pe atunci Israelul încă nu avea posibilități de realimentare aeriană și pentru ca avioanele să parcurgă 2.200 de km (dus și întors) și să bombardeze ținta, era nevoie de o strategie specială. Fiecare avion ducea rezervoare suplimentare de combustibil, pe care le-a aruncat înainte de a trece granița în Irak.

Bombardarea unui reactor nuclear nu seamănă cu bombardarea oricărui alt obiectiv. Bombele trebuie aruncate de la o înălțime foarte mică, iar avionul trebuie să atace în picaj, într-un unghi de 35 de grade. Numai așa bombe pot penetra cupola de beton. Fiecare avion a lansat o bombă de o tonă și peste cinci secunde încă una. Acțiunea s-a derulat exact după plan: din cele 16 bombe, numai două au ratat.

După trei ore reactorul încetase să existe. Victimele s-au limitat la zece soldați și un consilier francez. Nu s-a produs nicio contaminare radioactivă, pentru că reactorul încă nu intrase în funcțiune. Drumul de întoarcere a fost făcut la înălțime mare și cu viteză mare, pentru a economisi combustibil. Avioanele s-au întors odată cu începerea sărbătorii de Șavuot. Înainte de aterizare, avioanele au survolat câteva orașe din Israel, pentru a sărbători succesul operațiunii. Printre piloți se număra și colonelul Ilan Ramon, cel care avea să devină primul astronaut israelian, victimă a accidentului navei spațiale Columbia.

Întreaga lume a fost șocată. Avioanele au decolat de la baza aeriană Ețion din sudul Israelului, lângă Eilat. Regele Iordaniei, Hussein, care tocmai se afla la Akaba, la circa 5 km distanță de baza aeriană israeliană, a văzut pe fereastră avioanele decolând și îndreptându-se spre granița cu Arabia Saudită și a înțeles că se petrece ceva, dar până s-a lămurit, acțiunea se terminase. Reacțiile internaționale au fost dure. Aproape toate guvernele lumii au condamnat operațiunea, în frunte cu guvernul SUA, care a declarat că acest act distruge șansele de pace în Orientul Mijlociu. (Probabil erau furioși că operațiunea nu fusese coordonată cu ei.) Două săptămâni mai târziu, Consiliul de Securitate al ONU a condamnat Israelul. După decizia președintelui Reagan, SUA a votat în favoarea rezoluției și a anunțat încetarea aprovizionării Israelului cu avioane F-16, dar după o lună, după alegerile din Israel din 1981, aprovizionarea fost reluată. Forțele Aeriene americane nu înțelegeau cum au reușit israelienii să parcurgă distanța enormă fără realimentare aeriană, lor li se părea imposibil!

După numai 18 de ani, în 2003, americanii au „uitat” că condamnaseră Israelul și au invadat ei înșiși Irakul, pe temeiul unor zvonuri despre existența unor arme chimice, biologice, sau chiar nucleare. Zvonurile au pornit în 1988, când Saddam Hussein a bombardat orașul kurd Halabja cu gaze toxice, făcând peste 5000 de victime. Orice agenție de informații știa că Irakul nu mai are astfel de armament. În schimb intervenția americană a dus la

distrugerea sistemului etnic de conducere a țării, la apariția organizației barbare ISIS, dar mai ales la creșterea influenței Iranului, făcând ca de facto Irakul să fie condus „prin telecomandă” de la Teheran – pe când Israelul a lichidat pentru totdeauna visul Irakului la arme nucleare, și asta fără să facă nicio victimă civilă irakiană. A trecut multă vreme până când americanii și-au dat seama că atacul israelian a fost de fapt în folosul lor. În 1991, după ce au invadat pentru prima oară o parte din Irak, Ministrul Apărării de atunci, Dick Cheney, a mulțumit Israelului pentru acțiunea făcută cu zece ani înainte.

Saddam Hussein a executat întâi pe comandantul unității antiaeriane care trebuia să asigure spațiul aerian al reactorului, apoi a venit rândul subalternilor.

Puțină istorie nucleară irakiană

Visul nuclear al Irakului a început în 1959. În martie al acelui an, Ministrul Apărării al URSS, Andrei Greciko, a venit la Bagdad și a semnat un acord nuclear între cele două țări. Sovieticii se angajau printre altele să construiască două reactoare nucleare și să le aprovizioneze cu uraniu îmbogățit. Reactoarele erau mici și nu puteau fi folosite în scopuri militare. În anii 60 irakienii au abandonat programul. În anii 70 francezii s-au oferit să construiască în Irak două reactoare care să producă plutoniu, Tammuz-1 și Tammuz-2, și să le aprovizioneze cu uraniu îmbogățit.

În 1979, când Saddam Hussein a venit la putere, el visa ca Irakul să devină liderul lumii arabe și în acest scop dorea să se alăture „clubului” puterilor nucleare. Tammuz 2, numit de francezi Osirak, urma să devină un reactor capabil de a produce bombe atomice.

Conducerea israeliană a recunoscut din timp primejdia. Pregătirile pentru bombardamentul extrem de complicat au început încă din 1979. În 30 septembrie 1980, în timpul războiului dintre Irak și Iran, două avioane F-4 iraniene au bombardat reactorul, cauzând însă numai daune minore, care au fost reparate cu ușurință. După acest atac, irakienii au întărit apărarea antiaeriană a reactorului cu rachete rusești SA-6. Poate de aceea la început irakienii credeau că sunt atacați de Iran, mai ales că avioanele israeliene făcuseră un ocol și atacaseră dinspre răsărit.

Ce urmează?

La peste 25 de ani după distrugerea reactorului irakian, în noaptea de 6 septembrie 2007, un reactor nuclear din Siria a fost bombardat și distrus de aviația israeliană. Operațiunea a fost secretă. Abia după șase luni autoritățile americane au anunțat că ținta bombardamentelor din Siria a fost un reactor nuclear construit în colaborare cu Coreea de Nord, care să producă plutoniu pentru bombe atomice. Știrea a apărut în presa americană și în cea germană. Guvernul israelian și-a asumat răspunderea abia în 2018, la zece ani după ce reactorul a fost distrus fără ca sirienii să prindă măcar de veste. Israelul a adăugat că reactorul fusese construit pentru susținerea programului nuclear iranian.

Bombardamentul a fost efectuat de patru avioane F-15I, cele mai mari bombardiere din aviația israeliană, însoțite de patru avioane de vânătoare F-16I. Au fost distruse întâi posturile de apărare antiaeriană, apoi a fost scoasă din funcțiune rețeaua de comunicații siriană. S-au folosit în jur de 18 tone de bombe, ghidate prin GPS. La întoarcere, avioanele au trecut prin spațiul aerian al Turciei. Radarele turcești au detectat momentul în care unul din avioane a aruncat un rezervor suplimentar de combustibil deasupra teritoriului Turciei. A doua zi la BBC președintele Siriei, Bashar Al-Assad, a anunțat că atacul a fost îndreptat împotriva unei cazărmi pustii. Să nu uităm: când arabii mint, înseamnă că pagubele au fost mari.

Israelul a reușit să nimicească visul nuclear atât al Irakului, cât și al Siriei. Păcat că o astfel de operațiune preventivă nu a avut loc și în Iran. Nu numai Israelul, ci întreaga lumea ar fi fost ferită de o primejdie iminentă. Probabil în mai puțin de un an, dacă nu se vor mai produce „defecțiuni misterioase” în diferite instituții în Iran, aceștia vor dispune de arme nucleare.

Să nu-și închipuie cineva că Iranul amenință cu exterminarea doar Israelul și pe evrei. Așa credea lumea și când naziștii au început măcelul. Dar ei au spus clar: după evrei vor veni la rând ȋiganii, după ei slavii etc.; acest lucru s-

a dovedit când ei au invadat URSS. Și Iranul o spune răspicat, bazându-se pe temeliile credinței šiite, care ar merita să fie cunoscută mai bine. [Credința šiită, pe care ei o practică, le poruncește să distrugă lumea „eretică”, adică tot ce nu este šiit, chiar cu prețul vieții. Ar fi bine ca lumea să reflecte asupra acestei credințe și să nu lase Israelul să se confrunte singur cu această primejdie capitală.](#)

A apărut în revista „Baabel”, iulie 2021

Palestina - cum apare în ebraică?

Scriu acest articol scurt ca un comentariu privitor la aspectul ebraic prilejuit de excepționalul articol al lui Peter Biro din ediția trecută. Cred că este important faptul că numele de Palestina apare nu numai în documente în limba latină, ci și în scripturi ebraice din perioada aceea.

Există cel puțin trei surse, și anume trei midrașim, care sunt cărți care cuprind și legende, dar și prelegeri ale unor mari rabini din perioada aceea. În aceste documente, scrise în prima jumătate a primului mileniu, găsim și multe detalii istorice. În afară de asta, limba ebraică și aramaică, în care sunt scrise, ne pot învăța multe despre evenimente petrecute în aceea perioadă.

Primul document este midrașul "Eicha Raba", compus în Eretz Israel spre mijlocul primului mileniu, care conține spusele înțelepților din Israel din primele secole ale erei noastre. În primul capitol avem o descriere a situației din Yerușalaim din perioada distrugerii celui de al doilea Templu: "Până când Yerușalaimul nu a fost distrus, el nu a fost un oraș important. Însă, imediat după ce a fost distrus, a devenit un oraș imperial metropolitan". După enumerarea tuturor celor care au vrut să îl cucerească de-a lungul anilor, în document stă scris: "Vespasian a asediat orașul trei ani și jumătate și erau cu el (adică forțele care asediau) patru ducate, ducatele de Africa, Alexandria, Plastini (în unele ediții este un alt nume) și Arabia". Midrașul folosește cuvântul latin original numindu-l "ducus". Aici este vorba despre cele patru legiuni romane care au participat la asedierea Yerușalaimului în anii 67-70 e.n., venite din patru regiuni din jurul Israelului: Africa, Egipt, Arabia, Plistini, adică Filistina.

Regiunea Plistini ne este identificată în alt document, midrașul VaYikra Raba, scrisă, probabil, înaintea primului

midraš, unde scrie în cap. 5: "Coborâți la Gat (oraș filistin din Biblie),,care este încă o ruină a Plistinilor". Aici nu este vorba despre tot tărâmul Israelului, ci numai despre partea de Sud, care era, în perioada primului Templu, țara Filistinilor.

Un al treilea document este un midraš ceva mai vechi, Bereșit Raba, pericopa Mikeț, în care apare termenul de țara Plistini.

Mai este important să explicăm ortografia acestui cuvânt. Termenul biblic pentru Filistini este Pliștimi, scrisă cu litera Tav. Aici, cuvântul nostru pare a fi aproape identic, conform pronunției Plistini. Problema este că acest cuvânt este scris cu o altă literă, și anume Tet. Astăzi, cele două consoane se pronunță la fel, dar atunci era o mare diferență între ele, cum este în arabă și astăzi. Sunt diferite explicații date acestui fenomen lingvistic rar. Unii cercetători susțin că vorbitorii au perceput acest cuvânt ca fiind un neologism. Eu nu cred, fiindcă regula asta, existentă astăzi în ebraica modernă, nu exista atunci. Cuvintele se scriau exact cum se pronunțau. Eu cred că, întâmplător, dintr-o oarecare cauză necunoscută, au pronunțat cuvântul cu litera Tet.

Ceea ce este, de asemenea, interesant este faptul că acesta este modul în care pronunță cuvântul ăsta arabii, cu adaptările fonetice la celelalte sunete: Falastin, cu litera Tet. Este important să știm că arabii au adoptat și au adaptat la limba arabă cam 90% din numele de locuri ebraice (mai ales biblice) și tot așa apar numele majorității locurilor din Israel în arabă. Așa s-a întâmplat și cu cuvântul nostru, fără ca ei să facă vreo legătură logică, istorică, politică cu Hadrian, romanii sau filistinii. Acesta a fost unul din sutele de nume de localități și regiuni pe care le-au găsit, le-au adoptat și le-au adaptat la limba lor. De data asta este vorba despre o regiune care, prin diferite procese politice și sociale ex-arabe, a devenit numele unei țări și a unui popor care nu știa că se numesc așa. Astăzi, însă, găsim deja muzee de folclor palestinian, povești populare și muzică palestiniană și așa mai departe.

A apărut în revista Baabel, ianuarie 2019

Purim: Adloiada - Carnavalul de Purim din Tel Aviv [anul 5781]

Purim este o sărbătoare foarte specială în care ni se cere să fim veseli ca să sărbătorim salvarea evreilor de la exterminare în Persia, în urmă cu 2.500 de ani. Această sărbătoare se bazează pe o carte din Vechiul Testament, *Meghilat Ester* (Sului Esterei). Povestea este foarte cunoscută, nu cred că este nevoie să o reamintim aici. Deoarece în timpul acestei sărbători este permis de a lucra, ea a căpătat câteva caracteristici unice, care nu există în celelalte sărbători. La aceasta se adaugă și două porunci care apar în Talmud. Prima spune „De când începe luna

Adar, trebuie să ne veselim”. Purim se sărbătorește în ziua de 15 a lunii Adar, exact cu o lună înainte de Pesah. Evreilor li se poruncește să fie veseli toată luna Adar. În Talmud veselie se măsoară în termeni biblici: „Să bea *până nu mai știe* care e Haman cel blestemat și care e Mordechai cel binecuvântat.” Cu alte cuvinte Purim este singura sărbătoare în care ni se poruncește (după alte păreri ni se permite) să ne îmbătăm. Încă din Evul Mediu, evreii se distrau făcând imitații, parodii și deghizări.

Purim este în esență o sărbătoare din diaspora. Ea comemorează o întâmplare petrecută în diaspora, fără nicio legătură cu Ereț Israel. De aceea populației evreiești stabilite în Palestina i-a fost greu să găsească o temă principală pentru această sărbătoare. Unii intelectuali, cum ar fi poetul național Haim Nahman Bialik, au propus chiar ca în Israel această sărbătoare să fie desființată și să se serbeze numai Hanuca, care este o sărbătoare pur israeliană.

În 1912, profesorul de desen Avraham Aldema de la Gimnaziul Ebraic din Tel Aviv a propus ca de Purim să aibă loc o paradă pe strada principală a orașului, strada Herzl, care să continue pe „Bulevard”, cea mai somptuoasă stradă de atunci. În propunere el include și deghizarea elevilor. Tel Aviv avea pe atunci doar 3 ani. Gimnaziul era mai vechi. El a fost înființat în 1905 la Iaf și în 1910 a trecut în Tel Aviv, pe locul unde se află astăzi *Migdal Șalom*. Din păcate în 1958 clădirea a fost demolată, școala mutându-se în nordul orașului, unde a rămas până astăzi.

În anii următori carnavalul s-a extins pe mai multe străzi, a devenit mai organizat și i s-au adăugat care alegorice. Îi lipsea însă un nume ebraic. „Brigada de apărare a limbii ebraice” cerea categoric un nume ebraic. Această așa-numită brigadă era compusă din tineri, mai ales elevi, care cutreierau străzile centrale ale orașului. Trecătorii care vorbeau o altă limbă decât ebraica, mai ales idiș, erau opriți și primeau un bilețel pe care era scris „Evreu, vorbește ebraica!” Au urmat multe controverse, certuri și chiar încăierări, până când a fost acceptată propunerea unuia dintre membrii juriului carnavalului, pe nume Berkovitch. El a propus combinația de cuvinte ebraice și aramaice *ad+delo+iada*, adică *până nu mai știe*, după vorbele din Talmud. Din cele trei cuvinte s-a compus unul singur, vechi-nou: *Addeloiada*, care a intrat în vocabularul ebraic modern sub forma *Adloiada*. Acesta a rămas numele carnavalului din 1932 încoace.

În anii 20-30 parada s-a mărit și au apărut teme noi, naționale, politice, dar și istorice și de Purim. Printre temele reprezentate în cortegiul festiv erau *aliyot* (valorile de imigrație), *haluțim* (pionierii), noua agricultură. Primul primar al Tel Avivului, Meir Dizengoff, deschidea sărbătoarea, călărind în fruntea alaiului.

Nu au lipsit nici incidentele diplomatice. În 1926 au defilat cu un sicriu negru în care se afla mandatul britanic. Acest act i-a înfuriat pe englezi. În 1934 a mărșăluit un om deghizat în Hitler, cu un slogan care cerea „moarte evreilor”. Consutul german a protestat, dar Dizengoff a refuzat se prezinte scuze, spunând că la noi este libertate de expresie.

Concursul de frumusețe Ester HaMalca

Faimosul cineast Baruch Agadati, despre care am vorbit data trecută, a observat succesul fenomenal al acestui carnaval și ale petrecerilor de Purim. El a devenit „regele petrecerilor din Tel Aviv”, numit și „Casanova al săracilor”. Chiar și în ultimii ani ai vieții arăta bine.

Eu l-am cunoscut la sfârșitul anilor 60. Eram student sărac și căutam de lucru. Era cât pe ce să lucrez la el, dar până la urmă am ajuns să predau la liceu, iar după un an și la universitate. În orice caz, în anii 20 Agadati organiza baluri renumite de Purim în sala cinematografului Eden din cartierul Neve Ședek. (Astăzi în locul lui este o bancă.) Toată lumea mondenă se înghesuia la aceste petreceri.

În 1926 i-a venit ideea ca în cadrul acestor petreceri să organizeze un concurs de frumusețe în cinstea reginei Ester. Era ceva nemaiauzit într-o țară profund religioasă. Primul concurs s-a ținut înainte de Purim. Fetele au fost prezentate publicului, care a ales „regina”. Cea mai celebră Ester a fost cea aleasă în 1928. Era Șipora Șabari, originară din Yemen, care vindea lapte la domiciliu. Baruch Agadati și Șipora Șabari au mers împreună în fruntea paradei.

„Groaznica destrăbălare”

Un eveniment atât de liber într-o țară ca Israel, mai ales în vremurile acelea, nu putea trece fără o ripostă cruntă din partea grupurilor religioase. Voci nemulțumite s-au auzit încă din anii 20; ele s-au amplificat în anii 30. În fruntea opoziției se afla Prim Rabinul Avraham Ițhak HaCohen Kook și scriitorul **Alexander Siskind Rabinovitz** (cunoscut după acronimul “Azar”). S-a exercitat o presiune enormă asupra primarului Dizengoff pentru ca Adloiada să înceteze. La Ierusalim au apărut nenumărate afișe numite *pașkevil*, care reprezintă până astăzi sistemul de comunicare și socializare în comunitatea ultra- religioasă, un fel de Facebook. Ele descriau acest carnaval ca fiind obscen și destrăbălat.

Presiunile au dat roade și Dizengoff a desființat carnavalul. Alegerea reginei Ester a fost oprită în 1930, iar Adloiada în 1936. (Se pare că lipsa de fonduri a contribuit și ea la încetarea evenimentelor.) Concursurile de frumusețe au fost reluate în anii 50, dar în locul reginei Ester se alege Miss Israel.

Aldoiada în zilele noastre

Adloiada a fost reluată în anii 50 și foarte repede s-a răspândit și în alte orașe. Astăzi nu mai există niciun oraș în țară unde să nu se țină această paradă. Cea din Tel Aviv s-a mutat în orașul vecin, Holon, care devine pentru o zi capitala Persiei antice, Șușan (Susa). Din păcate în Israel adesea plouă de Purim. Toată lumea speră să aibă parte de o zi frumoasă și caldă.

De Purim copiii și chiar unii adulți se deghizează la școală, pe stradă sau la lucru. S-a dezvoltat o întreagă industrie de costume și măști. În fiecare an apar multe măști legate de o temă comună, de actualitate. Anul acesta, din cauza epidemiei nu au sosit costumele fabricate în China și mulți își confecționează singuri „costume albe de protecție”, așa cum se văd la televizor. Probabil acesta va fi tema anului (dacă carnavalul nu se va anula).

Să nu uităm un lucru: *Lo col iom Purim* – **nu în fiecare zi este Purim.**

Purim Sameah!

Articolul a apărut în revista Baabel, martie 2020